

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Politologická revue
Czech Political Science Review

Location: Czech Republic

Author(s): David Mareček

Title: Recenze knihy Petr Fiala, František Mikš: Konzervatismus dnes: politika, společnost a zdravý rozum v době nerozumu
Book Review on Petr Fiala, František Mikš: Konzervatismus dnes: politika, společnost a zdravý rozum v době nerozumu

Issue: 2/2020

Citation style: David Mareček. "Recenze knihy Petr Fiala, František Mikš: Konzervatismus dnes: politika, společnost a zdravý rozum v době nerozumu". Politologická revue 2:116-120.
<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=923432>

v jejich vlastní zemi, v meziválečném Německu a v Rakousku.

Mnichov 1938 a březen 1939, kdy Čechoslováci mohli volit pouze mezi podřízením či vyhlazením (britský diplomat Lewis Namier) podnítily autora k pokračování jeho obsesní představy o chronické české nebojovnosti: „(...) je obtížné najít další malé země, které by se rozhodly složit zbraně bez boje a odevzdat celé území, jak učinili Češi“. Historik Jindřich Dejmeke však doložil, že od jara 1938 do dubna 1941 pouze sedm z šestnácti států napadených nějakou mocností volilo cestu aktivního odporu. Platí rovněž slova britského politologa Noëla O'Sullivanova: „Nemusíme bojovat proti drtivé přesile. Musíme však dát najevo svůj odpor!“ Podle Robertse však Češi žádný odpor či odboj proti nacistům neprojevili, stejně tak později proti SSSR. Bojovné násilí použili Češi pouze jednou, a sice při „vyhnání“ Němců. Lze ještě něco dodat k autorově historické nekompetentnosti a míře neznalosti? Konzervativní autoritářská republika s integrálním a rasovým nacionalismem, antisemitismem a fašizací režimu, nespadá do autorova selankovitého mýtu o dominujícím českém demokratickém humanismu, nenásilí a liberalismu a je tudíž z autorových reflexí prostě vynechána.

Autor se věnoval rovněž otázce zplnění či defektům současné české demokracie. Její příčiny spatřuje v české pohodlné povaze a deformacích českého charakteru komunismem; pro Čechy je zřejmě až příliš obtížné následovat nenaplněný Havlův odkaz, kterého adoruje jako „filozofa na trůně“. Oceňuje jeho humanistické demokratické cítění ve prospěch Tibeťanů, Bosňanů, Kosovanů a sudetských Němců. Na krizi české demokracie prý nemají podíl pouze elity, ale vinni jsou všichni občané kvůli údajnému nedostatku politického idealismu, slabé volební

účasti a touze po jednoduchých řešeních. Na s. 306 bizarně koketuje s otázkou, zda reformu českého státu a politické kultury nemají napravit vnější síly – třeba zásah Evropské unie? Nabízí se i jiné spásné řešení: ve vyměnění starších „poskvrněných“ generací a nástupu „lepšího“ mládí. V závěru Robertsovy eseje najdeme ještě jednu pozoruhodnou cynickou impresi. Záleží vlastně na českých tradicích, když jsou Češi jen „malým pěšákem“ a na českou vnitřní politiku měly vždy mimořádný vliv změny velmocenských sfér vlivu ve střední Evropě?

Jan Rataj

Petr Fiala, František Mikš:

Konzervatismus dnes: politika, společnost a zdravý rozum v době nerozumu

Brno: B&P Publishing, 2019. 176 s.

ISBN 978-80-7485-186-5

Profesor Petr Fiala, současný předseda Občanské demokratické strany, se spolu s šéfredaktorem časopisu *Kontexty* Františkem Mikšem pokusili ve své knize z roku 2019 shrnout základní nosné body a politické cíle současného konzervatismu a zároveň se zamyslet nad budoucností konzervatismu v Evropě. Základem pro vznik této publikace je studie, která byla sepsána v rámci projektu „*The Future of Conservatism in Europe*“ pro CEVRO Institut a New Direction (s. 6). Fiala je mimo svou politickou funkci v ODS a vysokoškolskou roli na Masarykově univerzitě také velmi aktivní v oblasti vydávání nových publikací. Recenzovaná monografie tak v mnoha tématech volně navazuje na jeho práce z nedávných let, jako byl *Manifest čtyř: program pro přátele svobody* z roku 2017, který sepsal mimo jiné právě s Františkem Mikšem, nebo

na knihu *Jak uvařit demokracii* z roku 2018, která se zabírala především českou politickou situací a ohrožením, kterým český demokratický systém podle Fialy v současnosti čelí.

Fialova a Mikšova nejnovější kniha je jak zamýšlením nad současným konzervatismem, tak také rozsáhlou kritikou jiných politických směrů, především pak levicově progresivistických. Právě ve vymezení konzervatismu nejen vůči současnému evropskému mainstreamovému politickému smýšlení, ale také vůči některým společenským trendům moderní doby, spočívá výrazná část obsahu této knihy. Konzervatismus je zde následně vykreslen jako možná demokratická alternativa mezi liberálním progresivismem a populismem.

Není tedy překvapením, že autoři ve své práci vystupují proti pokrokovým idejím tzv. levicových liberálů, socialistů a dalších skupin, které podle nich podrývají svými názory přirozenost člověka. To, na čem má naopak dnešní společnost stavět, jsou hodnoty představované židovsko-křesťansko-humanistickou kulturou, parlamentní demokracií a národním státem a zároveň na společenských institucích, jako jsou rodina, škola či politická strana (s. 7–13).

Práce samotná je rozdělena na šest základních částí, které se postupně zabírají definicí konzervativního realismu, pohledem konzervatismu na politiku, politické instituce a Evropskou unii. Ve druhé polovině knihy se pak autoři zabírají spíše otázkami kultury a přirozeného jazyka či nutností politiky vedoucí k návratu k člověku a jeho místu ve světě.

Současnému světu je již v předmluvě vyčítán, jak se dá od konzervativních autorů očekávat, nedostatek úcty k tradici, zdravému rozumu a konzervativní pokoře. Zároveň autoři kritizují myšlenku, která je dle nich dnes ve společenském životě všudypřítomná, a tou je přijímání

pokrokových idejí a zároveň očeřňování idejí tradičních a ověřených. Přístup k současnému světu, který autoři v knize představují jako možnou alternativu výše zmíněným trendům, nazývají „konzervativním realismem“ (s. 160). Kromě vlastních názorů autoři v rámci své analýzy využívají taktéž citáty a myšlenky mnoha dalších konzervativních spisovatelů, politiků či filozofů. Pro příklad zmiňme například dva hojně citované významné britské myslitele Rogera Scrutona a Michaela Oakeshotta či poněkud kontroverznější osobnosti jako Douglase Murrayho či Jordana Petersona.

Fiala s Mikšem se ve své knize staví za obranu státu jako základní formy společenského útvaru. Stát je knihou popisován jako jasně definovaný prostor, který je člověku přirozený a v němž se může rozvíjet život společnosti (s. 96). Knihou preferovaná představa ideálního státního uspořádání je do vnitřních záležitostí občanů umírněně zasahující stát, ale přitom silný celek vůči tlakům zvenčí. Není tedy překvapením, že v protikladu k jejich myšlenkám stojí idea širší evropské integrace, která je dle autorů pro obyvatelstvo nedůvěryhodná a vede tak k posilování populistických alternativ.

Dalším fenoménem dneška, proti kterému se práce vymezuje, je účelové zasahování do jazyka neboli politická korektnost. Politická korektnost, která se dle autorů zvrhla v nástroj použitý k manipulaci a cenzuře, je zde vylíčena jako jeden ze zástupných problémů, kterými dnešní „Západ“ trpí (s. 106). Společně s ní jsou mezi problémy, s kterými by měl současný konzervatismus bojovat, zmiňovány například postmoderní ideologie, globalismus či multikulturalismus. Konzervatismus tyto jevy vidí jako možný zásah do křehkého státního organismu, který se pod tíhou radikálních změn způsobených novými ideologiemi, může narušit

či dokonce zhroutit. Ze sociálního pohledu pak tyto procesy mohou vést k vykořenění a ztrátě identity obyvatel. Klíčová diskuse posledních let o politice identit a přístupu k ní, je tak jedním z leitmotivů i této knihy. Kritizované politické směry jsou podle autorů vedeny „fanatiky levicového liberalismu“ (s. 40) a stojí v opozici ke konzervativnímu pojetí politiky. Moderní konzervatismus se od těchto moderních ideologií liší právě tím, že nevlastní jakoukoliv obecně platnou teorii, uchyluje se spíše k praxi a měl by tedy být v tomto vidění jakousi hrází zmíněným směrům, které kniha shrnuje jako „levicové pokrokářské ideologie“. Autoři tak svými myšlenkami potvrzují klasický konzervativní koncept, upřednostňující praxi před pouhou teorií. Inspirováni myšlenkami disidenta Václava Benda staršího se v knize zároveň ohrazují proti politice, která má předem jasně definované cíle a prostředky, jak jich dosáhnout. Zatímco právě Benda bojoval v rámci disentu proti marxismu vtělenému do komunistického režimu v tehdejší Československu, tak Fiala s Mikšem tvrdí, že dnes je potřeba bojovat proti marxismu znovu. Tentokrát však proti kulturnímu marxismu, který vše podřizuje boji jedné skupiny definované podle rasy či pohlaví, proti skupině druhé (s. 119).

Celou knihou se tak nese důraz na odmítání přílišné ideologie, progresivismu a utopismu, a naopak podpora v současné době poněkud zneváženému termínu tradičních hodnot. Politika by měla být službou obci a společenství svobodných občanů. Právě v této roli má podle autorů konzervatismus šanci na úspěch. Lidé dnes nedokážou reagovat a pochopit výrazné proměny, které se ve společnosti odehrávají, a proto nedokážou být šťastní či alespoň spokojení. Nejen rychlé technologické a sociální změny, ale také přílišný dozor a přebujelá administrativa

vede k nespokojenosti obyvatelstva. Toho by měli konzervativci podle Fialy a Mikše využít a prosazovat řešení v podobě politiky návratu „ke kořenům“ a omezení všeprostopupující byrokracie a s ní spojenou regulací a kontrolou (s. 162).

Knihy zdůrazňuje, že dnešní politická a společenská situace nevyhovuje především těm, které spisovatel David Goodhart zařadil ve své typologii mezi tzv. *somewheres*, tedy ty občany, kteří se cítí být spojeni s určitým konkrétním místem a společenstvím, do kterého patří, a tím se odlišují od tzv. *anywheres*, jejichž pohled je více globální (s. 133). Ačkoliv je podle Goodharta v populaci mnohem více těch, kteří by se dali označit za *somewheres*, tak se autoři domnívají, že se politici posledních let zaměřili převážně na *anywheres*, což je potřeba změnit. V tom zároveň vidí další klíčovou úlohu současné konzervativní politiky, a to jak evropské, tak i té české. Opět tak navazují na již dříve zmiňovanou politiku identit, jejíž správné pojetí vyznívá jako zásadní k provádění úspěšné politiky.

Dalším stavebním kamenem úspěšné konzervativní politiky by měl být důraz na komunální, ve městech a obcích zakořeněnou politiku. Ta by měla být upřednostňována před politikou globální a neohrazenou. Globální politika je lidem příliš vzdálená a nesrozumitelná a strana, která se zaměří pouze na ni, je odsouzena k neúspěchu. Zvolení Donalda Trumpa a hlasování o Brexitu přitom autoři považují za dva nejvýraznější důkazy selhání liberálně levicových elit, prosazujících právě globální politiku. Mlčící většina pracujících, stojících za těmito dvěma událostmi je přitom podle současných konzervativců přehlíženým základem státu i společnosti.

Jednou z klíčových součástí práce je také pohled současného konzervatismu na Evropskou unii

a integrační procesy. Vzhledem k výše popsanému zřejmě nebude překvapením, že se kniha k těmto procesům staví velmi zdrženlivě. Pro ty, kteří znají Petra Fialu pouze z mediálních vystoupení v roli předsedy ODS, by však mohlo být překvapením, jak příkře je Evropská unie v knize hodnocena. Autoři zde rozhodně nepodporují odchod České republiky z Evropské unie, naopak poukazují na to, že na rozdíl od Velké Británie Česká republika nemá k členství v EU alternativu. To, o co se však v knize snaží, je poměrně rozsáhle poukázat na mnohá pochybení, kterých se zástupci Evropské unie dopustili. Lékem na tyto nešvary evropské politiky by dle autorů měla být „*hluboká konzervativní reforma Evropské unie*“ (s. 70) a cílem středoevropských zemí by měl být vzdor současné ideologii Evropské unie a společná angažovanost v rámci EU ve prospěch národních států. Tato reforma by měla poukázat především na to, že EU se nemůže inspirovat Spojenými státy v hloubce integrace, protože evropským státům chybí společná kultura i identita.

Tím však kritika politiky Evropské unie rozhodně nekončí. Dalším tématem, na kterém se Fiala s Mikšem se zástupci Evropské unie neshodnou, je otázka migrace, kdy migrační krizi a přístup „Bruselu“ považují za ohrožení samotné evropské civilizace, a tedy za ještě vážnější komplikaci, než „řeckou“ krizi v rámci eurozóny. Evropská unie je přitom v pozici, která není záviděníhodná, a to především s ohledem na bezpečnostní rizika. Migrace a s ní spojený radikální islamismus není jediným bezpečnostním problémem. Naopak za hranicemi EU pozorují autoři další potenciální hrozby, ať už v důsledku moderních technologií, či mocenských zájmů dalších velmocí, Ruska a Číny. Evropě navíc chybí prostředky i odhodlání se s těmito výzvami vypořádat. Přes kritiku

evropské politiky se však autoři rozhodně nepouští příklonu k alternativě v podobě adorace ruského režimu. Naopak před touto možností varují. Putinovské Rusko vidí jako ohrožení evropské bezpečnosti, a naopak jako garanta této bezpečnosti vyzdvihují Severoatlantickou alianci a úzké propojení se Spojenými státy, na které se EU kvůli své vlastní nepřipravenosti musí spoléhat.

Mimo vnější hrozby se kniha zaměřuje i na ty vnitřní. Evropské elity podle ní směřují ke katastrofě a kvůli neustálé snaze o větší integraci, řešení nepodstatných záležitostí a opomíjení reálných problémů, by Unii mohla hrozit další vlna dezintegrace, kterou již započal odchod Velké Británie v rámci Brexitu. Evropská unie je tedy dle konzervativního pohledu prospěšným projektem, jen je potřeba využít dobrých hodnot, které přinesla, a naopak ji očistit od prvků, které ji ohrožují.

Ačkoliv je v knize citován také Viktor Orbán a jeho kritika politiky Evropské unie, tak samotní autoři poukazují na to, že je v českých podmínkách třeba rozvíjet spíše konzervatismus britského než polského či maďarského vzoru. Liberální demokracie pro ně tak na rozdíl od Orbána nepředstavuje systém, který by se měl překonat, ale naopak chránit. Fialou a Mikšem jsou vyzdvihovány především tolerance a svoboda, která je spojená s tímto politickým systémem. Žádný jiný systém ve své základní podobě není lepší, a proto by měl být chráněn od těch, co se jej snaží poškodit. Těmi, kdo liberální demokracii škodí, jsou pak podle autorů nejen již mnohokrát zmiňovaní levicoví aktivisté, ale také byrokraté či univerzitní učitelé. Právě na klíčových postech univerzit či médií byli podle nich dosazeni podporovatelé kulturního marxismu, což způsobilo tlak na přetváření jazyka i kultury a útok na tradiční instituce či náboženství.

Společnost ovlivněná postmodernismem a marxismem je v knize vykreslena jako společnost rozbitá, přinášející mravní relativismus bez pevných vazeb a tradičních hodnot, kde se jedinec stává, slovy rakouského spisovatele Roberta Musila „člověkem bez vlastností“ (s. 109). Kulturní relativismus je tedy útokem vůči křesťanství a celé západní civilizaci. Svět se tak stává nemravným a alibistickým. Autoři tento stav vyjádřili slovy Immanuela Kanta jako „Kontrola a předpisy nade mnou a pusto ve mně“ (s. 141). Opakem této společnosti je naopak společenství založené na lokálních vazbách a především rodině.

K vyřešení výše popsaných evropských problémů, je dle autorů nutné provádět politiku realistického konzervatismu a ideologické umírněnosti, bránící nezodpovědným experimentům, které by měly za cíl rozklad politických institucí národních států, demokratických procedur či tradičních politických stran. Zároveň by se konzervativci měli ve vztahu k Evropské unii pokusit o konzervativní reformu a stát se tak silou, která bude odolávat jak dezintegračním tlakům populistů, tak integračním snahám levicových liberálů. Konzervatismus v podání Fialy a Mikše by se tedy neměl stavět proti změnám, měl by však podporovat pouze změny, které berou v potaz skutečnost a nikoliv hypotetické, ideologicky zabarvené možnosti.

Recenzovaná monografie *Konzervatismus* dnes je poměrně uceleným a čtivým dílem, shrnujícím současný pohled českých konzervativců na otázky a problémy spojené s dnešním globalizovaným světem. Struktura knihy rozděluje práci podle pěti vymezených tematických okruhů napomáhá čtenáři v jednoduché orientaci. Důkladná znalost konzervativního prostředí oběma autory následně přispívá k tomu, že jsou tyto okruhy vymezeny tak, aby odpovídaly

současným debatám v rámci tohoto směru a čtenáře nezatěžovaly méně podstatnými okrajovými tématy. Zároveň jsou v knize umně využívány citace dalších významných konzervativních autorů napříč generacemi, kterými se autoři snaží podpořit své názory na zkoumané problémy.

Knihy je zpracována jako souhrn úvah o konzervatismu a případném využití jeho myšlenek v dnešní době. Ačkoliv Fiala s Mikšem nabízí poměrně ucelenou analýzu současného konzervativního myšlení v mnoha společenských oblastech v celoevropském kontextu, tak celkové sdělení knihy vyznívá spíše jako propagace analyzované ideologie nežli odborný text. Kniha je tak určena především čtenářům, kteří ideově tíhnou k těmto hodnotám. Předkládané myšlenky mohou být zároveň zajímavé nejen pro zájemce z odborného prostředí, ale i pro další čtenáře, kteří se hlouběji zajímají o veřejné dění. Vzhledem k ideovému zakotvení autorů mohou pro příznivce spíše liberálních či levicových názorů působit mnohá stanoviska obsažená v knize poněkud kontroverzně. Dle mínění recenzenta však kniha rozhodně stojí za přečtení a za případné kritické zhodnocení předkládaných úvah samotnými čtenáři.

David Mareček,
Univerzita Hradec Králové,
Filozofická fakulta